

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАТРОНАТУ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї (АВТОРСЬКА)

Алексєєнко Т. Ф.

У статті представлено основні аспекти авторської концепції соціально-педагогічного патронату сім'ї, який здійснюється на чотирьох рівнях: у роботі з батьками, з дітьми, з усією сім'єю, у підготовці і самопідготовці фахівців. Описано механізми реалізації концепції соціально-педагогічного патронату сучасної сім'ї.
Ключові слова: соціально-педагогічний патронат сім'ї, сучасна сім'я.

В статье представлены основные аспекты авторской концепции социально-педагогического патронажа семьи, что реализовывается на четырех уровнях: в работе с родителями, детьми, со всей семьей, в подготовке и самоподготовке специалистов. Описаны механизмы реализации концепции социально-педагогического патронажа современной семьи.
Ключевые слова: социально-педагогический патронаж семьи, современная семья.

The article reveals the main aspects of the author's concept of the socio-pedagogical patronage over families that is carried out on four levels: work with parents, with children, with the whole family, training and self-education of specialists. The mechanism of implementing the concept of socio-pedagogical patronage over modern families is described.
Key words: socio-pedagogical patronage over families, modern family.

Сучасна сім'я – заснована на офіційному чи громадянському шлюбі або кровному рідстві, інших прирівнених до цього зв'язках (усиновлення, опіка і опікуєнство, влаштування дітей на виховання) мала соціальна група, члени якої пов'язані спільним побутом, взаємними правами і зобов'язаннями, юридичною і моральною відповідальністю; первинний виховний інститут.

Соціально-педагогічний патронат сім'ї – система гуманітарних послуг і соціально-педагогічної роботи з батьками та дітьми, спрямованих на підтримку різних форм сімейного виховання, захист дитинства, пропаганду здорового способу життя і активізацію громади у створенні оптимальних умов для профілактики соціального сирітства, девіантної поведінки, бездоглядності й безпритульності дітей, насилля і злочинності, підвищення функції соціального контролю суспільства та виховного потенціалу сімей групи ризику і середовища їх проживання.

1. Актуальність. Сучасна соціокультурна ситуація, яка характеризується дестабілізацією сім'ї, цінностей суспільства і сімейного виховання, дезорієнтацією в різних моделях поведінки, погіршенням стану дитинства в цілому і соціально-психологічного благополуччя дітей та батьків, поширенням шкідливих звичок, станів залежності, різних видів насилля над особою, злочинів серед дітей щодо неповнолітніх актуалізує проблему підвищення уваги до сім'ї та середовища її життєдіяльності, в якому відбувається первинна соціалізація дитини.

Нові соціально-економічні і соціально-психологічні реалії щодо сучасних умов функціонування сімей детермінуються процесами стратифікації (розшарування) суспільства, станами і наслідками депривації (тривалого незадоволення нагальних потреб дітей і батьків), заробітчанства батьків за межами України, збіднення морально-духовної дозвілленої сфери і нав'язування й поширення сурогатних їх заміників та впливають на ціннісні орієнтації сімей, провокують і загострюють соціальні та сімейні конфлікти, знижують можливість повноцінного виконання сімейних функцій.

Потребують розв'язання проблеми захисту дитинства і материнства (батьківства), пошуку шляхів допомоги сім'ї на основі інтеграції виховних зусиль суспільства, а також активізації соціально-педагогічної роботи з сім'ями за місцем їх проживання.

В останнє десятиліття активно розвиваються соціальні служби різних рівнів і різних напрямків їх спеціалізації. В їх діяльність активно включаються неурядові організації. Своїми послугами вони щорічно охоплюють усе більшу кількість клієнтів. Разом з тим продовжує зростати і кількість тих, хто потребує компетентної допомоги, психолого-педагогічної підтримки, соціального супроводу за місцем проживання,

зокрема: деструктивних, асоціальних, неповних, дистанційних, прийомних сімей і ДБСТ; комп'ютерно, алкогольно і наркотично залежних, звільнених з місць відбування покарання за вчинені злочини, інших категорій сімей і людей, що опинилися та перебувають у складних життєвих обставинах, – з метою профілактики і корекції негативних явищ, кризового втручання в екстремальних ситуаціях, реабілітації потерпілих, полегшення їх адаптації до нових умов і соціальних ситуацій на основі набуття соціальної й життєвої компетентності та позитивної самореалізації в цих умовах. Об'єктивно знати про кількість тих, хто потребують допомоги, а також надати її вчасно й відповідно до виниклих проблем можливо тільки за умови постійного моніторингу соціальної ситуації у кожній територіальній громаді.

На сьогодні залишаються неузгодженими функції різних соціальних інституцій, чия діяльність спрямовується на допомогу вразливим категоріям сімей і дітей – вони часто дублюються або більшою мірою спрямовуються на одних і практично поза увагою залишають інших. Не може не тривожити і той факт, що у сімей груп ризику, охоплених різними видами допомоги, формується споживацька позиція до суспільства і органів влади, за якої вони вважають, що їм всі зобов'язані, а вони – ні. Причиною цього є те, що такі сім'ї і їх члени, як правило, практично не включаються у процес самопомоги на основі формування власної компетентності щодо якісного виконання функцій сім'ї, соціальних ролей, сімейного виховання, адекватного вирішення різних (у першу чергу, складних) життєвих ситуацій і власних проблем.

Специфіка сімейного виховання дитини, її первинної соціалізації передбачає достатній рівень готовності батьків до сімейного життя і виховної діяльності, сформованість їх педагогічної культури і чітке усвідомлення мети і завдань виховання відповідно до її віку та індивідуальних можливостей, створення особливого мікроклімату сім'ї, де кожен почувається фізично і емоційно захищеним. Однак нині відсутня система підготовки молоді до сімейного життя, до батьківства. Здебільшого не отримують вчасної фахової допомоги сім'ї, які мають психолого-педагогічні проблеми.

На фоні різкого зниження виховного впливу сім'ї і її найближчого оточення (родичів, сусідів) та їх ролі у первинній соціалізації особистості, маргіналізації підлітків за місцем проживання спостерігається посилення тенденцій щодо зміцнення культури сили, грошей, ствердження асоціальних субкультур, що, в цілому, сприяє набуттю і накопиченню асоціального і протиправного досвіду у дітей, формування у них викривленого образу світу.

Сучасні діти знаходяться в ситуації численних ризиків, спокус, негативних впливів (в тому числі і через ЗМІ, інтернет-мережі, різні види рекламної продукції), дезорієнтації в цінностях і вимогах, безконтрольного проведення позаурочного часу. Вони практично позбавлені можливості брати участь у великих колективних справах, де б могли набувати соціального досвіду позитивної групової взаємодії і позитивної самореалізації.

На розв'язання складних соціально-педагогічних проблем спрямовані розроблення і дія чинного законодавства стосовно захисту сімей і дітей, які значно піднімають роль сучасної родини у подальшому прогресі суспільства, у вихованні дитини і надають їй пріоритету у формуванні особистості, її морально-етичних якостей. Проте ще досить очевидною є різниця між декларованими цінностями суспільства і родини та реальними умовами проживання сімей і виховання дітей, захисту їхніх прав.

Проблема формування цінностей демократичного правового суспільства в Україні актуалізує привертання уваги громади до соціальних проблем і спільного пошуку та реалізації шляхів їх вирішення, спонукає до розвитку педагогіки середовища, спеціально-організованої роботи з сім'ями за місцем їх проживання шляхом включення їх у процес допомоги нужденним, самопомоги, колективні справи, креативну діяльність (педагогічну анімацію), підготовку до відповідального батьківства і визнання його соціального престижу.

Концептуальні засади здійснення соціально-педагогічного патронату сім'ї

Мета соціально-педагогічного патронату сімей – активізація громади у розв'язанні її актуальних соціально-педагогічних проблем, її об'єднання у подоланні дитячої злочинності і злочинів проти дітей; розбудова єдиного виховного середовища дитини на засадах інтеграції виховних сил суспільства, позитивної соціалізації особистості, формування педагогічної культури батьків і посилення батьківської відповідальності, зміцнення інституту сім'ї; профілактика беззмістовного дозвілля сім'ї, дітей у позаурочний час, порушення громадського спокою, поширення таких соціальних хвороб, як алкоголізм, наркоманія, ВІЛ/СНІД; соціально-педагогічна підтримка сімей групи ризи-

ку за місцем їх проживання; пропаганда здорового способу життя сім'ї; оптимізація функції соціального контролю суспільства за процесом соціалізації дітей і молоді; підтримка добродійних соціальних ініціатив.

Завдання соціально-педагогічного патронату сімей:

- активізація життєвого простору сімей на засадах гуманістичних цінностей;
- локалізація, диференціація та інтенсифікація соціально-педагогічної роботи з сім'ями за місцем їх проживання і функціонування;
- мобілізація ресурсів громади на підтримку виховних і креативних ініціатив;
- розбудова єдиного виховного простору для дітей і молоді.

Базовими **принципами** соціально-педагогічного патронату сім'ї є: гуманізм, компетентність, етичність, відповідальність, міжсекторна і міжвідомча взаємодія; партнерство; позитивізм.

На основі цих принципів повинні забезпечуватись:

- повага до членів сімей, незалежно від віку та соціального статусу;
- диференційований підхід до проблем сімей та їх членів на основі врахування типу сім'ї, типу сімейного середовища і його виховного потенціалу;
- індивідуальний підхід до членів родини відповідно до рівня їхнього усвідомлення виниклих соціально-педагогічних проблем і можливостей їх розв'язання;
- увага до потреб кожної сім'ї і соціокультурних факторів середовища її проживання;
- опора на кращий соціальний досвід;
- компетентність соціально-педагогічних працівників у виконанні своїх обов'язків;
- коректність у виборі стилю спілкування, методів роботи;
- співробітництво фахівців і членів сімей на основі суб'єкт-суб'єктної і суб'єкт-полісуб'єктної взаємодії.

Правові основи соціально-педагогічного патронату. Основний Закон – Конституція України; міжнародні правові документи захисту прав дитини – Конвенція про права дитини, Декларація прав дитини, Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей; державні документи – Кодекс України "Про шлюб і сім'ю"; закони України "Про охорону дитинства", "Про попередження насильства в сім'ї", "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні", "Про дошкільну освіту", "Про державну допомогу сім'ям з дітьми", "Про статус і соціальний захист постраждалих від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, "Про організацію служби у справах неповнолітніх і спеціальні підліткові заклади для неповнолітніх" та інші.

Соціально-педагогічний патронат сімей базується на наступних **функціях**:

- *виховній* – передбачає включення батьків і дітей у виховний процес і довілля, процес їх позитивної соціалізації, спрямований на зміцнення інституту сім'ї і добросусідства, розуміння і повагу інших, розвиток конструктивної взаємодії та ініціативи; формування психолого-педагогічної компетентності сім'ї і сприятливого середовища для дітей; виховання молоді на засадах етики і моралі; профілактику девіантної поведінки неповнолітніх, соціального сирітства, бездоглядності й безпритульності; соціальний супровід прийомних сімей і ДБСТ, звільнених з місць позбавлення волі; підготовку кандидатів у прийомні батьки і батьки-вихователі; ресоціалізацію засуджених неповнолітніх, які відбувають покарання у виправно-виховних колоніях, і їх підготовку до життя на волі; соціально-педагогічну підтримку дітей з ризикованою поведінкою; корекцію девіантної поведінки;

- *соціально-правовій* – виявляється у правовому захисті материнства і дитинства; формуванні правової компетентності сім'ї шляхом ознайомлення із чинним законодавством і підвищенням відповідальності за його порушення; вихованні правової культури батьків і дітей;

- *соціально-реабілітаційній* – передбачає виховну, освітню і певну опікунську роботу з неблагополучними сім'ями і сім'ями групи ризику, з постраждалими членами сімей у результаті дії різних травмуючих факторів природних та техногенних катастроф, з жертвами різних видів насилля у сім'ї, з сім'ями дітей-інвалідів та з прийомними дітьми і вихованцями;

- *креативній* – полягає у пропаганді здорового способу життя, організації змістовного дозвілля сімей і дітей за місцем проживання, продуктивній творчості, соціально-педагогічній підтримці сімейних, дитячих і молодіжних ініціатив, здійсненні добродійних акцій, розвитку волонтерського руху.

Суб'єкти соціально-педагогічного патронату сімей – батьки, діти, фахівці, волонтери, меценати.

Типи сімей, які потребують особливої уваги: молода сім'я, неповна сім'я, багатодітна сім'я, сім'ї групи ризику (дистанційна – в якій хтось із подружжя часто перебуває у відрядженнях, на заробітках, на значній віддаленості від сім'ї, в місцях позбавлення волі або дитина виховується бабусею і дідусем, що проживають окремо чи в іншій місцевості); реструктуровані сім'ї (сім'я повторного шлюбу, де є діти від першого шлюбу; сім'ї з прийомними дітьми); сім'ї з дітьми з особливими потребами; неблагополучні сім'ї.

Типи виховного середовища, які потребують особливої психолого-педагогічної турботи: конфліктне; емоційного відчуження (де про дітей не дбають належним чином; не люблять; не поважають їх гідність); прихованого насилля і асоціального спрямування (де спостерігаються жорстоке поводження з дитиною, виявляються різні види насилля, прилучення до шкідливих звичок, втягування у кримінальну сферу тощо).

Зміст, форми і методи соціально-педагогічного патронату сім'ї

Соціально-педагогічний патронат сімей відбувається **на 4-х рівнях**: у роботі з батьками, у роботі з дітьми, у роботі з усією сім'єю, у підготовці і самопідготовці фахівців, які залучаються до соціально-педагогічного патронату.

Робота з батьками змістово передбачає формування у них здорового способу життя і ціннісного ставлення до дитини та сім'ї, правової культури, педагогічної культури як синтезу наукових знань і етнопедагогіки, психологічної і педагогічної готовності до виконання батьківських функцій і відповідальності за якість їх виконання, подолання конфліктів у сім'ї та соціумі, життєвої компетентності, активної життєвої позиції, допомоги в організації змістовного сімейного і дитячого дозвілля, навчання поводження в екстремальних ситуаціях, включення у добротинну діяльність.

Соціально-педагогічна робота з батьками здійснюється на основі дидактики навчання і виховання дорослих.

Зміст роботи закладається у цілеспрямовані програми і соціальні проекти та реалізується у різних її *формах*, а саме: у роботі школи молодих батьків; Центрах матері і дитини; у сімейних, родинних, жіночих і діалог-клубах; постійно діючих спеціальних лекторіях, курсах, групових та індивідуальних консультуваннях, групах взаємодопомоги організованих при навчальних закладах різних типів і рівнів акредитації, ЖЕКах, лікувальних установах; на тренінгах, батьківських форумах і конференціях, у дистанційному навчанні тощо.

Необхідно забезпечувати:

- можливість вільного вибору батьками форм отримання спеціальних знань, навичок і умінь;

- обов'язкове прослуховування курсу лекцій для молодят про етику сімейного життя, психологію взаємин і моральну та правову взаємовідповідальність (за місцем подання заяви на реєстрацію шлюбу у термін його чекання);

- під час вагітності – спеціальні курси при жіночих консультаціях за темами: планування сім'ї, особистої гігієни, здорового способу життя, психологічної готовності до пологів і зміни статусу сім'ї, профілактики патології пологів і розвитку дитини внутрішньоутробного періоду, догляду за новонародженими, ознайомлення з особливостями їх психофізичного розвитку в перші місяці життя. До такого навчання залучаються також чоловіки – майбутні тата. На цих курсах для вагітних жінок обов'язково організовуються фізичні заняття на основі підбраного комплексу вправ для забезпечення успішних пологів. По завершенні курсів і після успішних пологів майбутнім батькам даруються комплекти спеціальної літератури за рахунок місцевих бюджетів;

- обов'язкове залучення молодих батьків до засвоєння мінімуму психолого-педагогічних знань щодо сімейного виховання дитини.

Методи активізації навчально-виховної взаємодії: соціально-рольові і педагогічні ігри; дидактичні комунікативні ситуації, моделювання та аналіз соціальних і виховних ситуацій; інтерактивні технології формування рольової поведінки та культури спілкування; обмін досвідом сімейного виховання.

Робота з дітьми дошкільного і шкільного віку передбачає їх виховання і навчання відповідно до вікових потреб і можливостей розвитку, особливостей світосприймання і видів провідної діяльності.

Зміст роботи забезпечується:

- цілеспрямованою підготовкою дитини до самостійного життя у соціумі, усвідомлення і виконання нею ролей дитини, брата (сестрички), члена родини, члена дитячого колективу, майбутнього чоловіка (дружини), батька (матері), господаря (господини), громадянина;

- включенням у анімаційну педагогіку;
- залученням до різних гуртків і секцій;
- підтримкою продуктивних дитячих і молодіжних ініціатив;
- підготовкою молоді до сімейного життя (через окремі навчальні предмети в школі, зміст яких необхідно максимально наближувати до потреб життя (напр.: працю – підготовка до ведення домашнього господарства; математику – економічна підготовка – як розраховувати сімейний бюджет, спеціальні факультативи тощо).

Форми роботи: навчання; ігрова, спортивна, образотворча діяльність, театралізовані дієства, артпедагогіка, включення у добродійну діяльність на користь інших, набуття досвіду гуманних взаємин; діалог-клуби, волонтерство.

Методи роботи добираються відповідно до специфіки сімейного виховання, набутого соціального досвіду, особливостей віку і розвитку дітей та їх світосприймання; провідних видів їхньої діяльності; потреб реабілітації і творчої самореалізації.

Соціально-педагогічна робота з дітьми-інвалідами та вихованцями інтернатних закладів здійснюється на загальногуманістичних засадах і спрямовується не на їх відокремлення у суспільстві, а на соціальну адаптацію, інтеграцію, подолання ізоляваності їх існування, максимально можливе включення у різні види і форми суспільного життя, суспільних стосунків, більш повну самореалізацію та соціалізацію.

Превентивними заходами у роботі з дітьми є: приділення особливої уваги духовній сфері життєдіяльності, формування основ духовності особистості, засвоєння й усвідомлення на доступному рівні цінностей сімейного та суспільного життя, виховання дитини на засадах гуманізму.

У роботі з дітьми групи ризику використовується комплексна соціально-педагогічна діагностика їх розвитку, оцінка їхніх потреб, до якої долучаються лікарі, психологи, педагоги, соціальні працівники. Завдання такої діагностики полягає у не обхідності виявлення, за потреби, об'єктивного стану здоров'я дитини, здійснення кваліфікованої оцінки її особистісного розвитку і визначення причин блокування проходження психічних процесів, тобто причин її психічних станів та проблем соціального розвитку. За результатами перевірки складається психолого-педагогічна характеристика дитини. Вона слугує підставою для вироблення індивідуальних програм реабілітації, психокорекції та виховання. Педагогічна допомога спрямовується на подолання сенсорної, емоційної і психічної депривації (які є характерними для дітей, що виховуються поза сім'єю, та ускладнюють їх соціалізацію і повноцінну інтеграцію у суспільство) та на розвиток інтелектуального рівня, збагачення емоційної сфери, формування моральної поведінки і навичок саморегуляції, на відновлення родинних і дружніх зв'язків.

Найбільш ефективними у роботі з дітьми цієї категорії є наступні форми роботи: ігротерапія, арттерапія, музикотерапія, бібліотерапія, логотерапія, драмотерапія, колективні справи.

Робота з сім'єю передбачає врахування сучасних тенденцій розвитку батьківсько-дитячих стосунків, їх типології; ціннісних орієнтацій сім'ї; особливостей впливу сім'ї на становлення особистості дитини; особистісних якостей батьків і дітей.

Зміст роботи забезпечується знанням конкретних соціально-педагогічних проблем конкретних сімей, виявленням їх причин і пошуком шляхів вирішення, процесом самопізнання сім'ї своїх внутрішніх резервів стабільності, вивченням родинних традицій, чинного законодавства, спрямованістю на індивідуальні та між особистісні зміни, вдосконаленням виховної функції сім'ї та функції первинної соціалізації дитини, включенням сім'ї в активне соціальне життя.

Форми роботи: індивідуальні, диференційовані, групові, масові; залучення до проведення свят міста, вулиці, будинку, днів матері, батька, сім'ї, людей похилого віку; створення кабінетів психологічного розвантаження; розвиток мережі консультаційних центрів і служб для сім'ї; створення інтегрованих соціальних служб, центрів матері і дитини (для профілактики абортів і ранніх відмов від дітей у пологових будинках, соціальної адаптації одиноких мам), центрів допомоги сім'ї (фахівці якого надаватимуть юридичні, педагогічні, психологічні послуги сім'ям, проводитимуть економічне навчання батьків, залучатимуть їх до тимчасового догляду за дітьми у разі потреби біологічних батьків часу для вирішення сімейних і побутових проблем). У таких центрах

допомоги сім'ї можливий обмін дитячими речами, влаштування благодійних виставок-ярмарків продуктів сімейної творчості, гуртків сімейної творчості тощо.

Методи – сімейне консультування, позитивна сімейна терапія, сеанси сімейної психотерапії, діалогова взаємодія, обмін досвідом, стимулювання, забезпечення мотивації, самопомога, самовдосконалення, вивчення родоводу, артпедагогіка, педагогічна анімація.

Превентивні заходи – виховання ціннісного ставлення до життя, до сім'ї і роду, до себе, до соціуму, до Батьківщини; компетентність соціального педагога; формування готовності сім'ї до співпраці і взаємодії.

Особливої уваги потребують опікунські, прийомні сім'ї і дитячі будинки сімейного типу, сімейно орієнтовані будинки. В них, здебільшого, виховуються діти, які вже отримали негативний соціальний досвід у біологічних сім'ях і раніше виховувались в інших соціокультурних умовах, що викликає ризики взаємної адаптації та родинної ідентифікації. З метою їх уникнення чи попередження необхідна цілеспрямована підготовка кандидатів у прийомні батьки, організація соціального супроводу прийомних сімей, моніторинг якості їх діяльності. Якщо влаштовані діти мають біологічних батьків, ведеться робота з підтримки стосунків між рідними батьками і дітьми.

Як превенція соціального сирітства підтримується створення фостерних (тимчасових) сімей (сімей, де діти будуть виховуватись тимчасово, до розв'язання основних проблем у біологічній родині).

Специфічна робота здійснюється з сім'ями, які виховують дітей з особливими потребами (з різними видами інвалідності). Зважаючи на зростаючу кількість таких дітей у територіальних громадах, необхідне створення центрів соціальної реабілітації, в яких такі діти будуть забезпечені всім необхідним для навчання і розвитку, спілкування. При таких центрах спеціальне навчання щодо догляду, розвитку і виховання дітей з різними нозологіями будуть проходити батьки.

У роботі з сім'ями, діти яких відбувають покарання за скоєні злочини у місцях позбавлення волі, особлива увага приділяється оптимізації виховного потенціалу сімейного середовища. У пенітенціарних установах – процесу ресоціалізації та правової освіти неповнолітніх, підготовки їх до життя на волі, соціальної адаптації у змінених соціальних умовах.

Соціальна політика спрямовується на розвиток служби пробації як альтернативної у виправленні тих, хто перебуває у конфлікті з законом (за порушення громадського спокою і соціальних норм – громадські роботи); на поступову ліквідацію в'язниць для неповнолітніх.

Соціально-педагогічна реабілітація сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах – вплив на внутрішньосімейну ситуацію спрямовується, в першу чергу, на забезпечення життєво важливих потреб дітей і захист їхніх базових прав.

Механізм реалізації концепції соціально-педагогічного патронату сім'ї

До здійснення соціально-педагогічного патронату сімей долучаються практично всі соціальні структури державного та неурядового секторів, які розміщені на конкретних територіях – мікрорайонах міст, в районних центрах, селищах і селах: органи місцевого самоврядування, служби у справах дітей, медичні установи, органи юстиції; заклади культури, освітні заклади – дошкільні навчальні заклади, різні типи шкіл, позашкільні навчальні заклади, навчальні заклади різних рівнів акредитації, в яких готують юристів, психологів, педагогів, соціальних педагогів і соціальних працівників; соціальні служби для сім'ї, дітей і молоді, центри соціально-психологічної допомоги, медико-соціальної реабілітації неповнолітніх, соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями, центри для ВІЛ-інфікованих, притулки для неповнолітніх; соціальні гуртожитки, клуби за місцем проживання; спеціалізовані служби ЦСССДМ – соціальної підтримки сімей, роботи з ін'єкційними споживачами наркотиків, Телефон довіри, консультаційні пункти, інформаційно-ресурсні центри; різні підприємства. Цілеспрямовану діяльність забезпечують Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України, Уповноважений Президента України з прав дитини, Національна академія педагогічних наук України, неурядові організації соціально-педагогічного спрямування (які працюють в інтересах дітей).

Для координації такої роботи у територіальних громадах необхідно:

- створити органи соціально-педагогічного управління у представництві фахівців і громадськості; означити і розписати їхні обов'язки та функції відповідно до підпорядкування і сфери діяльності;

- розробити конкретні програми дії відповідно до соціально-педагогічних проблем громади і потреб сучасних сімей, мети і завдань їх соціально-педагогічного патронату; визначити конкретних виконавців програм та узгодити їх дії;

- створити соціально-педагогічний паспорт кожного міста, селища, району, мікрорайону, будинку, окремих сімей;

- створити центри сімейного дозвілля, сімейного консультування, центри сім'ї. Там, де вони створені, підтримувати діяльність і забезпечувати доступ сімей та їх членів до отримання послуг;

- створити і постійно оновлювати банк даних щодо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та банк даних щодо кандидатів у прийомні батьки і батьки-вихователі;

- розробити критерії оцінювання сімейного благополуччя;

- забезпечити контроль кваліфікованого здійснення соціально-педагогічного патронату сімей (навчання фахівців і їх перепідготовка).

Процес соціально-педагогічного патронату сім'ї передбачає цілісність, наступність, етапність і цілепокладання.

В організації соціально-педагогічної роботи принципово важливим є розуміння того, що ефективність виховання дітей у сім'ї значною мірою забезпечується рівнем вихованості самих батьків, їх готовністю до виховання дітей; забезпеченням умов повноцінного функціонування сім'ї, їх педагогічною доцільністю.

У процесі соціально-педагогічного патронату сім'ї забезпечуються:

- мінімальна правова та економічна освіта всього населення (за місцем роботи і навчання, безкоштовні буклети щодо змін до чинного законодавства у кожному поштову скриньку тощо);

- обмеження доступу неповнолітніх до ігрових автоматів, закладів, де торгують спиртними напоями;

- введення обов'язкових громадських робіт для батьків (напр.: 3 години на 2 місяці для роботи з учнями класу / школи з метою організації роботи безкоштовних секцій, гуртків, факультативів, інших форм змістовного дозвілля і додаткового навчання).

Ініціюється включення батьків і дітей (через посередництво школи, інших інституцій) у добровільні акції / виставки / ярмарки продуктів сімейної творчості з метою збирання коштів для допомоги найбільш вразливим категоріям населення.

Підтримуються добровільні соціальні проекти.

Ведеться цілеспрямована робота з перетворення школи на осередок культури громади.

Спеціально організована виховна робота у територіальній громаді охоплює не тільки батьків і дітей, а й спрямовується на підвищення фахового рівня спеціалістів. Їх навчання проводиться у системі післядипломної освіти, за спеціальними тренінговими програмами і в майстер-класах фахівців з соціальної педагогіки та соціальної роботи і сімейного виховання, на семінарах та конференціях, "круглих столах".

Кадрове забезпечення соціально-педагогічного патронату сім'ї

Посередником у цілісному організаційно-педагогічному забезпеченні соціально-педагогічного патронату молоді сім'ї і одним із його виконавців виступає соціальний педагог.

Кваліфікований фахівець повинен володіти знаннями, насамперед, із соціології, психології, соціальної психології, педагогіки, соціальної педагогіки, права та інших сучасних наук, отже – інтегрованими знаннями. Їх підготовку проводять вищі навчальні заклади за спеціальністю "Соціальна педагогіка / соціальна робота".

Значне кадрове поповнення служби соціально-педагогічного патронату сім'ї можливе через перепідготовку спеціалістів, які вже мають вищу освіту за спеціальностями, близькими до соціальної педагогіки, і бажають працювати у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи.

Фінансове забезпечення соціально-педагогічного патронату сім'ї відбувається через цілеспрямовані кошти державного і місцевого бюджету, передбачені на соціальні програми; залучення спонсорських коштів, розвиток меценатства, різних фондів і громадських організацій.